
THE POTENTIAL OF INFORMATION TECHNOLOGY VILLAGES FOR RURAL DEVELOPMENT

Rumiana Budjeva

Institute for the Study of Societies and Knowledge, Bulgarian Academy of Sciences

r.budjeva@gmail.com

Abstract: The process of depopulation of Bulgarian villages has long been speeded up and has already given its visible results. The long-term tendency of intensive depopulation of entire regions of our country has questioned the future of the Bulgarian village. The modern state of the villages in many regions is an illustration of targeted criminal plundering, the almost complete destruction of Bulgarian agriculture and the expulsion of people from their homeland. Despite this disastrous picture, there is still some optimism. The reason for this is the tendency for people (often young, highly educated and family) to leave cities and prefer the village life. This increased interest could be seen as a positive sign for the revival of the interest in the Bulgarian village. According to the experts, these migration processes are lasting and will continue in the future as the data show that the Bulgarian village is not dying but rather is being restructured. In this regard, once we have established on the basis of statistics that the process of migration to the villages is increasing, we can put to verification our research questions and hypothesis: What is the nature of this migration? What are the people who return to live in a village? And above all - what are the reasons and motives that make them look for the village and abandon life in the city? Thus, we could get some insight into where the potential of the village lies, which could possibly be used for its development and future. This report is based on National statistics institute data as well as a combination of several methods of collecting information, including: Desk research of electronic media materials, as well as a series of specially held by the author in-depth interviews. On this basis, conclusions are drawn about the characteristics of these new IT rural communities; about the motivation, attitudes, values and expectations of rural life.

Keywords: IT villages, de-urbanization, new identities, new rural communities, life style.

ПОТЕНЦИАЛЪТ НА ИТ СЕЛАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ**Румяна Буджева**

Институт за изследване на обществата и знанието, Българска академия на науките

r.budjeva@gmail.com

Резюме: Процесът на обезлюдяване на българските села отдавна е набрал скорост и вече е дал своите видими резултати. Дългогодишната тенденция на интензивно обезлюдяване на цели региони от страната ни постави под въпрос бъдещето на българското село. Съвременното състояние на селата в много региони е илюстрация на целенасоченото престъпно разграбване, почти пълното унищожаване на българското земеделие и прогонването на хората от родните им места. Въпреки тази катастрофална картина, все пак има и нотка оптимизъм. Основание за него дава регистрираната в последните години тенденция хората (често пъти високообразовани, семейни и млади) да напускат градовете и да предпочитат живота на село. Този засилен интерес би могъл да се приеме като положителен белег за възраждане на интереса към българското село. Според специалистите тези миграционни процеси са трайни и ще продължат и за в бъдеще, като данните показват, че българското село не умира, а по-скоро се реструктурира. В тази връзка, след като на базата на статистически данни установихме, че процеса на миграция към селата се увеличава, стават възможни нашите изследователски въпроси: Какъв е характера на тази миграция? Какви са хората, които се връщат да живеят на село? И най-вече – какви са причините и мотивите, които ги карат да търсят селото и да изоставят живота в града? Така, бихме могли да получим известна представа и за това къде се крие потенциала на селото, който може да бъде използван евентуално за неговото развитие и бъдеще. Настоящият доклад се базира на статистически данни от НСИ, както и на комбинация от няколко метода за набиране на информация включващи: Desk research на материали от електронните медии, както и поредица от специално проведени от автора дълбочинни интервюта. На тази основа се правят изводи за характеристиките на тези нови ИТ селски общности; за мотивацията, нагласите, ценностите и очакванията от живота на село.

Ключови думи: ИТ села, де-урбанизация, нови идентичности и селски общности, начин на живот.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Бъдещето на селските райони, които столетия наред са били стожер на нацията, днес е пределно несигурно. Членството на България в Европейския съюз и участието в Програмата за развитие на селските райони така и не променят негативните тенденции и мрачните прогнози за бъдещето на българските села. Усвояването на средствата, отделени от Европейската комисия за подобряването на живота в българските села, е нищожно. Освен пари за съфинансиране, селските общини в страната нямат нужния за европейските проекти административен капацитет. Закриването на много училища, липсата на работа и доходи, на здравни услуги в обширни селски райони, както и нередовното и оскъдно снабдяване със стоки е сигурна предпоставка за изселването малкото останали младежи от селата [1].

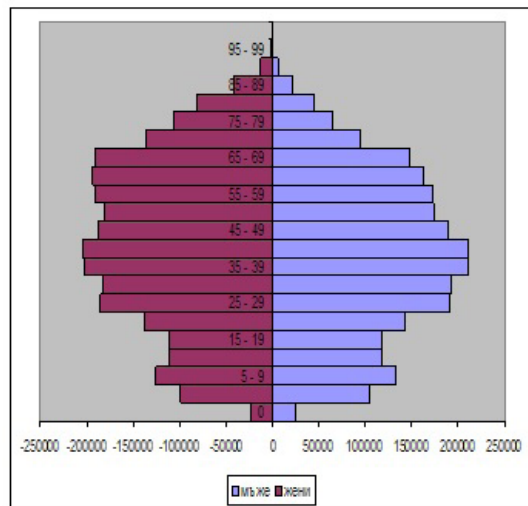
Началото на интензивния процес на миграция от селото към града започва по времето на комунизма, когато в България е регистрирано рекордно за света намаление на селското население с по два и повече процента годишно в продължение на четвърт век. В резултат на този процес, в селата преобладаващо остават възрастните и не особено образовани хора. Обширни площи обработваема земя запустяват, а България се превръща от износител във вносител на земеделска продукция. Процесът на тотално обезлюдяване на някои райони от страната обаче започва след падането на комунистическия режим. 1989 година бележи началото на разгромяването на българското селско стопанство. Данните на НСИ от преброяването на населението за период от почти 100 години красноречиво очертават процеса на обезлюдяване и загиване на българското село. Според преброяването от 2011 г. се запазва тенденцията на урбанизация – в градовете живеят 5 339 001 души, или 72.5%, а в селата живеят 2 025 569 души, или 27.5% от населението на страната. На долната Графика 1 ясно е показана тенденцията на обезлюдяване на селата и превръщането на градовете в основен притегателен център за населението.

Графика 1. Структура на населението в градовете и селата по години на преброявания за периода 1900 – 2011 година

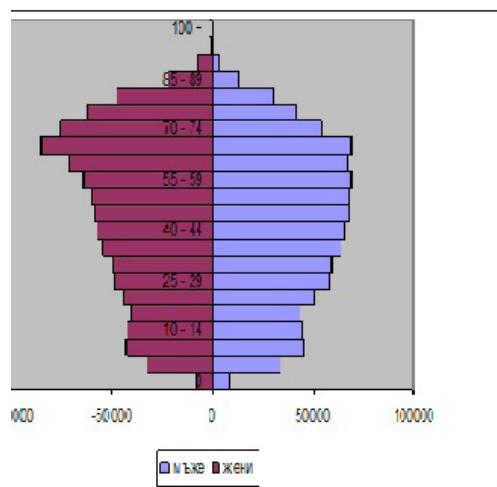
Източник: НСИ, Преброяване 2011 [2]

Към 2011 г. по-голямата част от *населението в трудоспособна възраст* живее в градовете - 75.8%, а значително по-малко – 24.2% живеят в селата [1]. По отношение на *възрастовата структура* най-голям е относителният дял на населението на 65 и повече години [2]. На Графики 2 и 3 са представени възрастовите пирамиди на структурата на населението по пол и местоживееене според данни на НСИ, които илюстрират добре процесите на остаряване в селата ни към днешна дата [3].

Графика 2 Възrastова структура в градовете

Графика 3 Възrastова структура в селата

Източник: [2], [3]

Картината на влошената възрастна структура на населението в селата буди безпокойство и от гледна точка на това, че тя рефлектира както върху разпределението на лицата в под, в и над трудоспособна възраст, а така също и върху качеството и количеството на работната сила [4:34]. По данни на официалната статистика от 2001 г. насам, делът на трудоспособното население в селата прогресивно намалява и достига през 2015 г. до 106 298 души [5].

Въпреки тази катастрофална статистика, все пак има и нотка оптимизъм. Основание за него дава регистрираната в последните години тенденция хората (често пъти високообразовани, семейни и млади) да напускат градовете и да предпочитат живота на село (въпреки, че в абсолютни стойности техният брой е все твърде далеч от критичната точка, в която тенденцията да бъде трайно обърната). Този засилен интерес би могъл да се приеме като положителен белег за възраждане на интереса към българското село. Рекордна миграция от града към селото отчита националната статистика за първите четири месеца на 2015 г. **Преселението от града към селото вече е с по-голям относителен дял – 26.3 % спрямо обратното направление – от селото към града (21 %).** 54% от хората, които се местят да живеят на село, са в **активна трудова възраст** - от 18 до 45 години, а останалите са предимно нови пенсионери. Данните на НСИ показват още, че при преселението от града към селото хората до 39-годишна възраст тръгват с цялото си семейство. Във вътрешната миграция най-голям дял имат т. нар. млади пенсионери – това са хора, които се връщат по родните си места след приключване на трудовия си път [6]. В тази връзка, след като установихме, че процеса на миграция към селата се увеличава, става възможен въпроса: Какъв е характера на тази миграция? Какви са хората, които се връщат да живеят на село? И най-вече – какви са причините и мотивите, които ги карат да търсят селото и да изоставят живота в града? Така, бихме могли да получим известна представа и за това къде се крие потенциала на селото, който може да бъде използван евентуално за неговото развитие и бъдеще.

Настоящият доклад се базира на статистически данни от НСИ, както и на комбинация от няколко метода за набиране на информация включващи: 1) Desk research на материали от електронните медии, 2) Дълбочинни интервюта. Интервюирани бяха лица във възрастовата група 23-43 години – семейни, както и несемейни, които: 1) Вече са устроили живота си на село; 2) Съвсем скоро им предстои да го направят или 3) Имат конкретни намерения да го направят в близко време. Интервютата са проведени в периода 21.12.2015 – 15.01.2016. С цел да се запази анонимността на запитаните лица, в текста се упоменава само пола им.

2. КАКВИ СА ХОРАТА КОИТО ИЗБИРАТ ДА ЖИВЕЯТ НА СЕЛО?

Получената информация от проведения desk research и дълбочинни интервюта позволява да се систематизират, макар и в съвсем едри щрихи, типа хора които отиват да живеят на село. На първо място, както стана ясно и от изнесените данни, са **пенсионерите**, които след приключване на трудовия си път се оттеглят в родните си села (или в селската си вила), за да изживеят на спокойствие и чист въздух старините си. Другата група са **хората в трудоспособна възраст** (приблизително между 20 и 50 годишни), сред които:

- Хора, които се отказват изцяло от предишните си професии и квалификации, с идеята да се препитават от градинката си и просто да живеят на село, посвещавайки се изцяло дейности по отглеждането на храната си (за собствено потребление) и на спокойния живот. Обикновено тяхното „преселване“ е индивидуално (или на равнище семейство и много рядко в по-широка група);
- Млади хора, които запазват и продължават да практикуват предишните си професии (предимно такива, които могат да бъдат извършвани дистанционно, благодарение на съвременните технологии), а заниманието им със земеделска дейност е само периферно.

Именно с последната категория ще се занимаем по-подробно тук. Фокусираме се върху изследване на именно този тип хора и върху явлението „ИТ село“, защото самата концепция за тях предполага заселването на село не на отделен човек (или семейство), а директно на цяла група хора (в повечето случаи – семейни). В случая наблюдаваме не индивидуално оттегляне от града и от определен начин на живот („спасение по единично“), а консолидиране на индивидуалните решения на всеки (да напусне града) с останалите и (почти) едновременно действие на всички. Това прави явлението от съвсем друг порядък, като позволява да наблюдаваме създаването пред очите ни на една общност.

Нека изследваме характеристиките на тези хората и търсеем общото между тях, да опитаме да установим какво ги формира като група. Преди всичко, това са хора, които са се обединили доброволно, на базата на някои определени общи интереси, ценности, светоглед, начин на живот, жизнен планове, сходен тип професии и, разбира се – на възможността да работят от всяка точка на света. Всичко това представлява солидна основа за близост и естествено създаване на известно общностно чувство – дори и преди да са заживели реално заедно (в периода на организиране на групата и първите етапи от реализирането на идеята). Впоследствие, тази близост ще се задълбочава още повече и с напредване на времето и общите ежедневни и битови проблеми, грижи и колективни решения по поддържане на живота си в селото, общността ще се консолидира все повече. И тъй като ключов термин в настоящия текст е „ИТ село“, нека уточним какво точно се крие зад него.

3. ИТ СЕЛАТА – КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВАТ?

ИТ селото е съвсем ново явление у нас. Основната идея е да се събере група от хора упражняващи т.нар. „свободни професии“. Това са всички т.нар. фрилансъри (freelancers) – най-вече специалисти в сферата на информационните технологии: програмисти, web и графични дизайнери, софтуерни инженери и др. под., но също така и копирайтъри (copywriter), преводачи, дори счетоводители, ландшафтни/архитекти, хора на науката и изкуството – художници, фотографи и много други., които имат възможност – именно поради характера на техния труд – да работят дистанционно, използвайки съвременните информационни технологии. Ето по-конкретно идеята, описана от визионера на едно от първите ИТ селища у нас – Иван Куков, програмист от гр. Варна: „Същността на идеята е 40-50 млади двойки програмисти да закупят къщи на село, като всеки работи от къщи или от импровизирана офис сграда.“ [7].

Като цяло хората в ИТ индустрията са доста добре информирани и с добра обща култура, благодарение на това, че имат достъп до всякакъв тип информация, която ги интересува. Почти всички от интервюираните лица са добре запознати с начините за здравословно хранене, отглеждането на пчели, градинарство и с радост биха комбинирали работното си ежедневие с някоя дейност в реалния свят, а не пред компютъра. Според г-н Куков, заселването на програмисти в обезлюдените села ще доведе до създаване на нови работни места за хора с други професии. В своеобразните селца, на които ще се вдъхне нов живот, ще са нужни детски градини, начални училища, лекари, частна охрана, кафенета, ресторанти и др. Предвидена е дори идея за работа на по-възрастни хора, които да обслужват малки частни градини със зеленчуци (Новинар, 2014). Това дава действително широк хоризонт за оптимизъм за вливането на живот и развитието на населеното място в което се установява едно ИТ село.

4. ИЗТЛАСКВАЩИ И ПРИВЛИЧАЩИ ФАКТОРИ ЗА МИГРАЦИЯТА КЪМ СЕЛОТО

За да се обяснят миграционните процеси, както е известно, е нужно да се идентифицират факторите, пораждащи нагласи и желание за миграция (без значение вътрешна или външна). При анализирането на

привличащите и изтласкващите фактори които мотивират тези млади хора да устроят живота си на село, стигнахме до систематизирането на следните основни фактори³⁹⁴:

Какво кара младите хора да бягат от града? (Изтласкващи фактори)

- *Стреса на забързания градски живот:* „И искрено се надяваме никога да не ни се налага отново да живеем в София. Защото разбрахме, че зад удобството на големия град се крие зловеща размяна – свободата на душата в замяна на пари, удобства и лукс.“ (Мъж)³⁹⁵

- *Замърсената околна градска среда, шума и трафика:* „Очаквахме дете и искахме най-доброто за него! Синът ни се роди в София и адът стана още по-голям. Живеехме на шумен булевард с трамвайна линия. Изпраните дрешки ги прибирах черни от терасата. Търхих бебешката количка по разбити тротоари, преследвах ме бездомни кучета, от преливащите кофи за боклук се носеше смрад, а говорим за „елитен“ софийски квартал.“ (Жена)

- *Напрегнатите, агресивни и неприятни отношения между хората като цяло:* „В града, по спирките, в градския транспорт или в колата – всички са изнервени, някак навъсени и някак вярващи, че са готови я да те напуснат, я да те избутат или да ти свият нещо... Пък и често ти се случва, ако си говорим истината. И ти остава едно такова неприятно чувство. И лошото е, че вече сме свикнали с това.“ (Мъж);

- *Модела на работа „от 9 до 6“, който повечето от запитаните лица виждат като „робство“:* „Когато взехме решение да напуснем своята „добре платена“, „обещаваща кариерно развитие“ работа в „млад екип“ на „бързоразвиваща се компания“, много хора ни помислиха за луди... Оказа се още, че не сме били просто изморени. Ние сме били изтощени от живота, прекаран в бързана, в метрото, в офиса, в панелката, в броене на оставащите до следващата отпуската дни³⁹⁶. Животът ни се преобърна. Започнахме да живеем, а не просто да преживяваме. Дадохме си сметка колко много сме жертвали в името на нищо.“ [9].

Какво привлича младите хора на село? (Привличащи фактори)

- *Близост до природата:* „Тук реших да отгледам своето малко бебче, защото искам да расте в песента на шурците под звездното небе, сред аромат от букети и окосени треви... Мирис, който ухае в моето съзнание от дете. Спомен, който искам и моето дете да има!“ (Жена);

- *Естествен живот без стрес:* „Какво ме накара да се върна от Лондон до Жижено? Спокойствието. И това, че не е нужно да заплащам дори въздуха, който дишам, както беше в Англия.“ (Жена);

- *Спокойствие, тишина, чиста околна среда:* „Животът е няколко пъти по-спокоен, въздуха по-чист, хората по-усмихнати.“ [7].

- *Живот без бързана и големи дози ежедневен стрес:* „Не ни липсва работата в елитни фирми, не ни липсва динамиката, дори имаме по-различен поглед към парите като към просто хартийки. Блясъкът и суетата са ни вече чужди“ (Жена).

- *Повече свобода и време за любимите хора и дейности:* „На село за първи път усетих, че живея. За първи път не бързам вече имам време – за всичко това, за което все не ми оставаше преди.“ (Мъж)

- *Здравословна, естествена храна:* „Що се отнася до ежедневието ни – отворени сме към здравословния начин на живот, който изисква качествена храна и спокойствие. Имаме доста голям двор и част от храната си произвеждаме лично, но не по познатия традиционен начин, а според идеите на пермакултурните общества.“ (Мъж);

- *По-добри отношения с околните:* „И най-важното – как да си добър човек. Защото истинското в Родопите е човечността, запазила се във времето. Големите и добри сърца на хората.“ (Жена)

- *Възможност за релаксация и подобряване на връзката с природата и със самия себе си:* „Аз се радвам на всяко стръкче цвят, на люляка в градината и неговия опияняващ аромат, на нощните звуци на шурците, на песента на ранните чучулиги и среднощните косове, на прекрасната утринна роса по окосената трева... На надеждата, която изпълва душата ми при вида на тези гледки! Чувствам се щастлива!“ (Жена);

- *Добро място за отглеждане на дете:* „Сега сме усмихнати, ведри и спокойни. Знаем, че това е най-доброто за детето ни. И за нас.“ (Мъж). „Светът е голям. Днес ни харесва тук... Утре може би някъде

³⁹⁴ Разбира се, всички заключения и изводи, направени тук са валидни за изследваните от нас лица. Те обаче представляват добра насока и основа за бъдещи проучвания, за да се верифицират резултатите и изводите за по-големи групи хора.

³⁹⁵ Приложенияте в кавички цитати са подбрани от изказвания на нашите респонденти като особено знакови и обобщаващи.

³⁹⁶ Курсивът мой.

другаде. Но по-хубав живот за отглеждане на малко дете от живот в малко градче в планината няма! Като порасне, нека сам избере пътя си, но аз ще съм спокойна, че съм му показала къде са корените му, дори откъде идва млякото, какво и как ражда земята, какви са истинските и неподправени отношения между хората.“ [10].

- *Свобода – да се откъснеш от системата:* „Мечта за малко населено място и голяма къща. За природа и свободно време. За спокойствие. И щастие. Като на сън се озовахме в малкия родопски град, далеч от суетата, стреса, превземките.“ [9]

- *Туризм и активност сред природата:* „За последните няколко месеца събрах повече спомени, отколкото за последните няколко години. Планинско колоездене, каране на канута, гмуркане, пикници, преходи, спане на открито...“ [9]

5. ИЗВОДИ

В заключение можем да направим извода, че се наблюдава генериране на нова идентичност присъща на новопоявяващите се общности в ИТ селата. На базата на проведеното ориентировъчно проучване по темата имаме основание да заключим, че действително в момента се създават нови, автентични общности, чиито членове избират съвсем съзнателно и отговорно да живеят на село. Тези нови общности все още имат по-скоро градска идентичност. Запитаните от нас хора, макар и ориентирани към природата и имащи явен и осъзнат стремеж към естественото, природното, чистото и неподправеното (околна среда, храна, отношения между хората и т.н.), все още са в плен по-скоро на романтичните представи за живота на село. Все още мотивите им за „бягство от града“, умората от определен (типично градски) начин на живот, към този момент, са по-силен фактор за напускане на града, отколкото да индикират дългосрочна готовност за справяне с негодите на селския живот. Потенциално ИТ селата имат висок потенциал за развитие и само времето ще покаже дали тези нови общности ще оцелеят, или ще се разпаднат в трудното битие на българското село. От друга страна, остава отворен въпроса – ако този тип села се окажат успешни и техният опит се мултиплицира, това няма ли да промени коренно лицето на българското село? Ще оцелеят ли вековните традиции, ценности, светоглед и все пак – основната функция на българското село да осигурява храна? Или то ще влезе гордо в 21 век в крак с високите технологии на информационната ни епоха?

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Цеков, Н., DW, 2014, Краят на българското село, www.dw.com/bg/краят-на-българското-село/a-18075257/ <14.02.2018>
- [2] НСИ, 2011, Преброяване 2011, Окончателни данни, <http://www.nsi.bg/census2011/NPDOCS/Census2011final.pdf> <15.02.2018>
- [3] Петкова, К. 2017. Демографските дисбаланси в селата и отражението им върху пазара на труда. В: Сборник доклади от научна конференция на тема: „Иновации, развитие и устойчивост в селските райони в България и в Европа”, Изд. ОМДА
- [4] Актуализирана национална стратегия за демографско развитие на населението в Р България (2012-2030 г.). <http://www.mlsp.government.bg>, <15.02.2018>
- [5] Наблюдение на работната сила през 2015 г., Издание на НСИ, <http://www.nsi.bg>, <15.02.2018>
- [6] НСИ, 2015, Миграция, <http://www.nsi.bg/bg/content/3058/миграция>, <13.02.2018>
- [7] ИТ село, FB Community, https://www.facebook.com/%D0%98%D0%A2-%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%BE-197437733796069/info/?tab=page_info, <13.02.2018>
- [8] Новинар, 2014, ИТ специалисти си купуват обезлюдени села, http://novinar.bg/news/it-spcialisti-si-kupuvat-obezliudeni-sela_NDU5ODs2MA==.html, <13.02.2018>
- [9] Янева, М., 2016, Защо напуснахме работа и заживяхме в Родопите?, Urbex.bg, <http://urbex.bg/място-за-пуиене/защо-заживяхме-в-родопите/>, <14.02.2018>
- [10] Напуснахме големия град: Мария и нейното бягство от ада, Urbex.bg, 2016, <http://urbex.bg/място-за-пуиене/напуснахме-големия-град-5/>, <14.02.2018>